

محمد بن عبد الله

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد

روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی

عنوان: بررسی اثر بخشی تکرار گفتار بر کاهش پژواک گویی و رفتارهای چالش انگیز

کودکان درخودمانده

استاد راهنما: دکتر هاشمی

استاد مشاور: دکتر پزشک

استاد داور: دکتر کاظمی

دانشجو: فرنوش فراهانی سپهر

سال: ۱۳۹۲

تقدیم به

تقدیم به مهربان فرشتگانی که:

مخاطبات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جرات خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربه های یکتا و زیبای زندگی، مدیون حضور سبز آنهاست

تقدیم به پدر و مادر ارجمندم.

و تقدیم به همه کودکان ایران زمین.

سپاس و قدردانی

خدای را سپاس برای فرصت بودن و اندیشیدن فرصت ماندن و زندگی کردن، فرصت زیستن و گذران عمر با اشخاص فریخته و بزرگی که هر کلاشان درسی است بزرگ. خدای را سپاس که توانستم در کنار اساتید بر جسته که خود را مدیون آن‌های دانم درس بگیرم.

در ابتدا خود را موظف می‌دانم که از استاد گرامی و عزیزم سرکار خانم دکتر کاظمی که مسئولیت راه‌نمایی پایان نامه من را به عهده داشتند کمال تشکر را داشته باشم که در سراسر این پژوهش بار راه‌نمایی‌های عالمانه و صبورانه خود اینجانب را راه‌نمایی نمودند، بی‌شک حضور ایشان نه تنها در مسیر این پایان نامه بلکه در سراسر دوران تحصیل اینجانب، سرشار از آموزندگی بوده است. همچنین از استاد گرامی سرکار خانم دکتر پزشک به عنوان استاد مشاور، که اینجانب را در طول نگارش پایان نامه یاری نمودند تشکر می‌کنم. از استاد کراتقدر سرکار خانم دکتر کاظمی کمال تشکر را دارم که با نکته‌سنجی‌های خود اینجانب را یاری نمودند.

چکیده

از آنجا که پرواک کوبی و رفتارهای چالش انگیز، از مشکلات چشمگیر کودکان در خودمانده محسوب می‌شوند، این پژوهش، به بررسی اثر بخشی تکرار کمتر بر کاهش پرواک کوبی و رفتارهای چالش انگیز کودکان در خودمانده پرداخته است. روش: پژوهش حاضر از نوع تک آزمودنی با طرح AB است. نمونه آماری، ۳ دانش آموز پسر در خودمانده بودند که در مدرسه استثنایی پسرانه بشارت شهر تهران تحصیل می‌کردند. روش مداخله، در این پژوهش روش تکرار کمتر بوده است که به صورت تکرار پرواک کوبی‌های نمونه با انجام شده است و تاثیر آن در فراوانی پرواک کوبی و رفتارهای چالش انگیز از طریق ثبت فراوانی رفتار پس از هر جلسه مداخله مورد بررسی قرار گرفت. جلسات، شامل سه جلسه مشاهده جهت ثبت خطایه و شش جلسه مداخله و در نهایت یک جلسه سیکمیری پس از آخرین جلسه ثبت فراوانی در نظر گرفته شد. نتیجه: جداول فراوانی و نمودارهای ترسیم شده، نشان دهنده تاثیر این روش مداخله در کاهش پرواک کوبی و رفتارهای چالش انگیز در خودمانده است. پیشنهاد می‌شود که از این روش برای کاهش پرواک کوبی و رفتارهای چالش انگیز کودکان در خودمانده استفاده شود.

کلید واژه ها: تکرار کمتر، پرواک کوبی، رفتارهای چالش انگیز، کودک در خودمانده

فهرست مطالب

صفحه

فصل اول: چارچوب پژوهش

مقدمه.....	۱-۲
بیان مساله.....	۳
اهمیت پژوهش.....	۴
اهداف پژوهش.....	۵
فرضیه های پژوهش.....	۵
تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی پژوهش.....	۵-۶

فصل دوم: پیشینه پژوهش

مقدمه.....	۷-۹
پژواک گویی کودکان درخودمانده.....	۱۰-۱۳
رفتارهای چالش انگیز کودکان درخودمانده.....	۱۴-۱۶
مبنای عصب شناختی پژواک گویی و رفتارهای چالش انگیز.....	۱۷-۱۹

مداخله در پژواک گویی و رفتارهای چالش انگیز کودکان در خودمانده..... ۲۰-۲۳

فصل سوم: روش پژوهش

مقدمه.....	۲۴
روش پژوهش.....	۲۴
جامعه آماری.....	۲۴
نمونه و روش نمونه گیری.....	۲۴-۲۵
ابزار اندازه گیری.....	۲۵
روش اجرا.....	۲۶
روش تحلیل یافته ها.....	۲۶

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

مقدمه.....	۲۷
جدول فراوانی آزمودنی شماره ۱.....	۲۸

نمودار آزمودنی شماره ۱..... ۲۹

جدول فراوانی آزمودنی شماره ۲..... ۳۰

نمودار آزمودنی شماره ۲..... ۳۱

جدول فراوانی آزمودنی شماره ۳..... ۳۲

نمودار آزمودنی شماره ۳..... ۳۳

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

مقدمه..... ۳۴

فرضیه اول..... ۳۴-۳۶

فرضیه دوم..... ۳۶-۳۸

نتیجه گیری..... ۳۹-۴۰

محدودیت های پژوهش..... ۴۱

پیشنهاد های پژوهش..... ۴۱

منابع..... ۴۲-۴۷

پیوست..... ۴۸-۴۹

فصل اول

چارچوب پژوهش

در خودماندگی، اختلال رشدی شدیدی است که با نابهنجاری در کارکرد اجتماعی، زبان، ارتباط و با رفتارها و علایق غیر عادی مشخص می شود (وولف و مش^۱؛ ترجمه مکی آبادی و فروع الدین عدل، ۱۳۸۸). از جمله آسیب دیدگی های رایج زبانی در میان این کودکان، می توان به وارونه سازی ضمائر و پژواک گویی^۲ اشاره نمود. پژواک گویی به معنای تکرار طوطی وار جملات و واژه ها می باشد. برای مثال زمانی که از کودک سوال می شود، (آب می خواهی؟) او بی وقفه همین جمله را تکرار می کند. بیش از ۷۵٪ کودکان در خودمانده، پژواک گویی دارند (پریزنت^۳، ۲۰۰۰). در پژواک گویی ها تنها واژه ها تکرار نمی شوند، گاهی اوقات مشاهده می شود که این کودکان واج ها و یا حتی صداهای بی معنا را نیز تکرار می کنند (پائول، بیانچی، آگوستین، کلین و ولکمر^۴؛ ۲۰۰۷).

در تقسیم بندی که از پژواک گویی ارائه شده است، پژواک گویی به دو نوع تقسیم شده است، پژواک گویی درنگیده^۵ و پژواک گویی بی درنگ^۶. پژواک گویی درنگیده به معنای تکرار جملات و واژه های شنیده شده پس از وقفه ای کوتاه می باشد و پژواک گویی بی درنگ به معنای تکرار بی وقفه جملات، واژه ها و یا اصوات بی معنا بلافاصله پس از شنیدن می باشد (پریزنت، ۱۹۸۳؛ هافنر^۷، ۲۰۰۰).

---

^۱ . Wolfe & Mash

^۲ Echolalia

^۳ Prizant

^۴ Paul, Bianchi, Augustyn, Klin, Volkmer

^۵ Delayed Echolalia

^۶ Immediate Echolalia

^۷ Heffner

رفتارهای چالش‌انگیز، رفتارهایی هستند که سلامت جسمی و روانی فرد و اطرافیان فرد را به خطر می‌اندازند (ویتکر^۸، ۲۰۰۴). رفتارهای چالش‌انگیز شامل رفتارهایی از قبیل: آسیب رساندن به خود، پرخاشگری و رفتار خشونت‌آمیز، تخریب اموال خود و دیگران می‌شود (هانبری^۹، ۲۰۰۷). در رابطه با وجود رفتارهای کلیشه‌ای در گروه رفتارهای چالش‌انگیز، نتایج متناقضی وجود دارد برخی معتقدند که رفتارهای کلیشه‌ای در گروه رفتارهای چالش‌انگیز قرار می‌گیرند و برخی دیگر، معتقدند این رفتارها به دلیل تحریک حسی است که کودکان در خودمانده خواهان آن هستند و در گروه رفتارهای چالش‌انگیز قرار نمی‌گیرند (داشا^{۱۰}، ۲۰۰۸).

---

^۸ Vitker

^۹ Hanbury

^{۱۰} Dasha

بیان مسئله

طبق پژوهش های انجام شده، پژوهش گویی به عنوان میراث تکرار های دوران نوزادی بیان شده است، در دوران نوزادی نیز تکرار مکرر اصوات معنادار و بی معنا مشاهده می شود و به نظر می رسد در کودکان در خودمانده با تاخیر بزرگ زبانی روبرو هستیم که در آنها تکرار مکرر اصوات دوران نوزادی به جا مانده است (هافنر، ۲۰۰۰؛ شوئن، پائول و چاورسکا^{۱۱}، ۲۰۱۱).

مداخلاتی که در رابطه با پژوهش گویی صورت گرفته است، غالباً به سمت خاموشی آن جهت داشته است. مداخلات رفتاری که مبتنی بر شیوه های شرطی سازی عامل می باشند اغلب برای خاموشی پژوهش گویی در نظر گرفته می شوند، علاوه بر آن، دو روش دیگر که برای کاهش و در نهایت خاموشی پژوهش گویی مورد استفاده قرار می گیرند عبارتند از، روش نشانه- مکث- اشاره و روش اسکریبمن و کر، روش نشانه- مکث- اشاره از طریق ارائه کارت و نمایش آنها به کودک به عنوان جایگزینی برای کلام و ارتباط استفاده می شود و بسیار شبیه به روش مبادله تصاویر است (مارو و فاکس^{۱۲}، ۱۹۸۶). این در حالی است که چندین پژوهش (وولف، چس^{۱۳}، ۱۹۶۵؛ باری و همکاران، ۱۹۸۴؛ لیزا، ۲۰۱۰) از پژوهش گویی به عنوان راهی برای برقراری و حفظ رابطه صحبت کرده اند.

برخی از پژوهش ها (پریزنت، ۱۹۸۳؛ هافنر، ۲۰۰۰) نشان داده اند که تکرار کلام می تواند در کاهش پژوهش گویی نقش داشته باشد. حال این سوال پیش می آید که آیا تکرار گفتار به عنوان راهی برای برقراری ارتباط با کودک در خودمانده، می تواند تاثیری در کاهش پژوهش گویی و رفتارهای چالش انگیز کودک داشته باشد؟

---

^{۱۱} Schoen, Paul, Chawerska

^{۱۲} Marrow & Fox

^{۱۳} Wolfe & Chess

اهمیت پژوهش

پژواک گویی در کودکان در خودمانده، نقص گفتار تلقی می شود که می تواند گفتار و در مقابل، ارتباط با دیگران را تحت تاثیر قرار دهد. وجود پژواک گویی برای اطرافیان کودک، آزارنده می باشد به همین دلیل روشهای گوناگونی وجود دارند که به سمت خاموشی این رفتار پیش می روند حال سعی بر آن است که به پژواک گویی به عنوان یک شیوه برقراری ارتباط بنگریم. توجه به پژواک گویی و تکرار آن برای کودک در خودمانده راهی برای برقراری ارتباط ایجاد می کند در واقع می توانیم از این طریق، مسیر را برای سایر روش های برقراری ارتباط با این کودکان بیابیم (وولف، چس ، ۱۹۶۵؛ باری و همکاران، ۱۹۸۴؛ لیزا، ۲۰۱۰).

از طرف دیگر رفتارهای چالش انگیزی که در کودکان در خودمانده وجود دارد می تواند از طریق تکرار گفتار و به دنبال برقراری ارتباط با کودک در خودمانده، کاهش یابد. وجود رفتارهای چالش انگیز در کودک در خودمانده، روند ارتباط کودک را با دیگران مختل می کند و مانع از آن می شود که کودک بتواند به امکاناتی که برای او مهیا شده است از جمله امکانات آموزشی، دست یابد.

اهداف پژوهش

- یافتن تاثیر تکرار گفتار بر پژواک گویی کودکان در خودمانده
- یافتن تاثیر تکرار گفتار بر رفتارهای چالش انگیز کودکان در خودمانده
- در صورت اثر بخشی تکرار گفتار بر پژواک گویی و رفتارهای چالش انگیز، پیشنهاد این شیوه ی مداخله به والدین و مربیان.

فرضیه های پژوهش

- تکرار گفتار بر کاهش پژواک گویی کودکان در خودمانده تاثیر دارد.
- تکرار گفتار بر کاهش رفتارهای چالش انگیز کودکان در خودمانده تاثیر دارد.

تعاریف نظری

پژواک گویی: پژواک گویی تکرار بی معنای واژه هایی است که گفته شده (هاردمن، ۱۹۴۸؛ ترجمه علیزاده و گنجی، ۱۳۸۸).

در خودماندگی: در خودماندگی نوعی ناتوانی رشدی است که به طور معناداری بر ارتباط کلامی و غیر کلامی و تعامل اجتماعی تاثیر می گذارد و اغلب پیش از ۳ سالگی آشکار می شود (هاردمن، ۱۹۴۸؛ ترجمه علیزاده و گنجی، ۱۳۸۸).

رفتارهای چالش انگیز: رفتارهایی هستند که از نظر فرهنگی به لحاظ شدت، فراوانی و مدت استمرار غیر طبیعی می باشند و سلامت جسمی فرد یا اطرافیانش را به خطر می اندازد یا رفتارهایی هستند که منجر به محدود شدن و عدم دسترسی به تسهیلات متداول جامعه می گردند (هانبری، ۲۰۰۷).

تعاریف عملیاتی

پژواک گویی: پژواک گویی، تکرار واژه ها، هجا ها و صدا ها می باشد که در این پژوهش از طریق جداول زمانی به لحاظ تعداد پژواک گویی ها در مدت زمان تعیین شده (نرخ فراوانی) مورد بررسی قرار می گیرد.

تکرار گفتار: تکرار واژه ها، هجاها و صداهایی که از طرف کودک در خودمانده ادا می شود، توسط پژوهشگر است. که شرح جلسات در پیوست موجود می باشد.

در خودمانده: پسران دبستانی هستند که از مدرسه استثنایی پسرانه بشارت انتخاب شده اند.

رفتار چالش انگیز: رفتار چالش انگیز نمونه اول انحراف جنسی است که بصورت دست زدن به اندام تناسلی خود در حضور دیگران بصورت مکرر انجام می شود. رفتار چالش انگیز نمونه دوم، رفتار کلیشه ای انداختن مداد بر روی زمین و برداشتن آن است و رفتار چالش انگیز نمونه سوم، حرکت دادن بدن بصورت جلو و عقب کردن بدن است.

فصل دوم

پیشینه پژوهش

مقدمه

در خودماندگی، نوعی ناتوانی رشدی است که به طور معناداری بر ارتباط کلامی و غیر کلامی و تعامل اجتماعی تاثیر می گذارد و اغلب پیش از ۳ سالگی آشکار می شود، دو ویژگی همبود با اختلال در خودماندگی عبارتند از: پژواک گویی و رفتارهای چالش انگیز (هاردمن، ۱۹۴۸؛ ترجمه علیزاده و گنجی، ۱۳۸۸). پژواک گویی، تکرار بی معنای واژه هایی است که گفته شده است (هاردمن، ۱۹۴۸؛ ترجمه علیزاده و گنجی، ۱۳۸۸). برای مثال زمانیکه از کودک سوال می شود، (آب می خواهی؟) او بی وقفه همین جمله را تکرار می کند. در تقسیم بندی ای که از پژواک گویی ارائه شده است، پژواک گویی به دو نوع تقسیم شده است، پژواک گویی درنگیده و پژواک گویی بی درنگ. پژواک گویی درنگیده به معنای تکرار جملات و واژه های شنیده شده پس از وقفه ای کوتاه می باشد و پژواک گویی بی درنگ به معنای تکرار بی وقفه جملات، واژه ها و یا اصوات بی معنا بلافاصله پس از شنیدن است (باری، پرینت، ۱۹۸۳؛ هافنر، ۲۰۰۰).

در رابطه با سبب شناسی پژواک گویی در کودکان در خودمانده پژوهش هایی صورت گرفته است، اغلب پژوهش ها همسو با این یافته هستند که، پژواک گویی های کودکان در خودمانده، گفتاری روبات گونه است و فاقد زیرو بمی است. روسو^{۱۴} و همکاران (۲۰۰۸) دلیل گفتار روبات گونه کودکان در خودمانده را اختلال در ساقه مغز آنها معرفی کرده اند حال آنکه طبق پژوهش انجام شده (جاشوا، پائول^{۱۵}؛ ۲۰۱۱) علت عدم آهنگین بودن

---

^{۱۴} Rosso

^{۱۵} Joshua & Paul

ونداشتن زیرو بمی گفتار کودکان در خودمانده ، نداشتن انگیزه اجتماعی برای برقراری ارتباط در این کودکان، بیان شده است.

مداخلاتی که در رابطه با پژواک گویی صورت گرفته است، غالباً به سمت خاموشی آن جهت داشته است. مداخلات رفتاری که مبتنی بر شیوه های شرطی سازی عامل می باشند اغلب برای خاموشی پژواک گویی در نظر گرفته می شوند.

رفتار های چالش انگیز، رفتارهایی هستند که از نظر فرهنگی به لحاظ شدت، فراوانی و مدت استمرار غیر طبیعی هستند و سلامت جسمی فرد یا اطرافیانش را به خطر می اندازند یا رفتارهایی هستند که منجر به محدود شدن و عدم دسترسی به تسهیلات متداول جامعه می گردند(هانبری، ۲۰۰۷).

در میان رفتار های چالش انگیز، میزان بروز حرکات کلیشه ای^{۱۶} در میان کودکان در خودمانده، از نرخ بالایی برخوردار است به گونه ای که این رفتارها یکی از ویژگی های تشخیصی اصلی این اختلال به شمار می روند. در سبب شناسی رفتار های چالش انگیز به موارد متعددی اشاره شده است، هر چند که هیچ یک از این پژوهش ها نتوانستند به نتیجه قطعی دست یابند. فارز^{۱۷} (۱۹۸۹) معتقد است زمانی که تکالیف خواسته شده بیش از توان کودک باشد یا زمانی که کودک درگیر فعالیت های دشوار می شود، نرخ بروز رفتار های کلیشه ای افزایش می یابد.

---

^{۱۶} Stereotypic behavior

^{۱۷} Phares

زمانیکه کودک احساس می کند بر محیط اطرافش کنترلی ندارد، جهت دستیابی به میزانی از سازگاری، این رفتارها را نشان می دهد. پژوهش زنتال^{۱۸} (۱۹۸۳) در رابطه با سبب شناسی رفتارهای کلیشه ای با این نتیجه همراه است که وجود رفتارهای کلیشه ای در کودکان درخودمانده برای دستیابی به میزان متعادلی از سطح انگیزتگی است، در واقع هنوز مشخص نیست که آیا این کودکان میزان تحریکی را که می خواهند از محیط دریافت نمی کنند و این رفتارها را نمایش می دهند و یا با این رفتارها می خواهند از میزان تحریک اضافی که محیط بر آنها تحمیل می کند، بکاهند.

مداخلاتی که برای کاهش رفتارهای چالش انگیز انجام شده است اغلب بر پایه روش های رفتاری استوار هستند، روش هایی از قبیل خاموشی رفتار چالش انگیز از طریق توجه نکردن به آن رفتارها و یا تنبیه و محروم کردن کودک درخودمانده به هنگام بروز رفتار. روش دیگری که برای کاهش رفتارهای چالش انگیز مورد استفاده قرار می گیرد و در زمره روش های رفتاری است، روش آرامش بخشی است. زیربنای این روش، سبب شناسی آن است که علت رفتارهای چالش انگیز در کودکان درخودمانده را تحریک بیش از حد آنها توسط محیط می داند و با این سبب شناسی به دنبال روشی است جهت دفع تحریک اضافی که کودکان درخودمانده آن را دریافت می کنند (آلبرت^{۱۹}، ۲۰۰۳).

حال در این پژوهش از روش تکرار گفتار به عنوان نوعی روش مداخله ای، برای کودکان درخودمانده استفاده می شود. روشی که هدف آن حذف و یا کاهش پژواک گویی ها و رفتارهای چالش انگیز نیست بلکه هدف آن، برقراری ارتباط با کودکان درخودمانده از طریق آن چیزی است که آنها در خزانه رفتاری شان دارند،

---

^{۱۸} zental

^{۱۹} Albert

یعنی پژواک گویی. هر چند که ممکن است در نهایت این برقراری ارتباط، منجر به کاهش پژواک گویی ها و رفتارهای چالش انگیز کودکان در خودمانده شود که در این پژوهش به بررسی این مساله می پردازیم.

پژواک گویی کودکان در خودمانده

بیش از ۷۵٪ کودکان در خودمانده، پژواک گویی دارند (پریزنت، ۲۰۰۰). در پژواک گویی ها تنها واژه ها تکرار نمی شوند، گاهی اوقات مشاهده می شود که این کودکان واج ها و یا حتی صداها بی معنا را نیز تکرار می کنند (پائول، بیانچی، آگوستین، کلین و ولکمر؛ ۲۰۰۷).

بررسی های اندکی در رابطه با پژواک گویی در کودکان در خودمانده انجام شده است، در میان پژوهش های صورت گرفته پژوهش های پریزنت (۱۹۸۶) که در زمینه پژواک گویی های در خودماندگان انجام شده است، بطور قطع یکی از بهترین پژوهش های صورت گرفته در این زمینه است که نگاه متفاوتی را در رابطه با پژواک گویی عرضه داشته است. طبق پژوهش های پریزنت، پژواک گویی در کودکان در خودمانده، رفتار یا کنشی نیست که درصدد اصلاح یا حذف آن باشیم، پژواک گویی نوعی زبان ارتباطی کودک در خودمانده با اطرافیان است، بنابراین می بایست به جای آنکه درصدد حذف یا اصلاح این رفتار باشیم، به این رفتار توجه نموده و